

(PRK abhyAsaha 6)

July 28th, 2023

गृह लोट द्वितीया

ॐ सह नाववतु ।
सह नौ भुनक्तु ।
सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्वनावधीतमस्तु मा वद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Om Saha Nau-Avatu |
Saha Nau Bhunaktu |
Saha Viiryam Karavaavahai |
Tejasvi Nau-Adhiitam-Astu Maa Vidvissaavahai |
Om Shaantih Shaantih Shaantih ||
Meaning:

- 1: Om, May God Protect us Both (the Teacher and the Student),
- 2: May God Nourish us Both,
- 3: May we Work Together with Energy and Vigour,
- 4: May our Study be Enlightening and not give rise to Hostility,
- 5: Om, Peace, Peace, Peace.

SUBSCRIBE

Spiritual Mantra

Saraswati Mantra

सरस्वती नमस्तुभ्यं वरदे
कामरूपिणी विद्यारम्भं
करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे
सदा।

Vedastrologer.com

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृत्मातरम्

Om Ayim Sriim Hriim Saraswati Devyai Namaha

ओम ऐम् श्रीम् ह्रीम् सरस्वती देव्यै नमः

What are the benefits of chanting Saraswati mantra?

- a. Doing regular chanting of Saraswati mantra improves your speech, memory and concentration in study.
- b. She removes your ignorance and refines your character by giving you good qualities like humility and culture.
- c. **Saraswati Mantra** gives you control over your speech, knowledge and wisdom.
- d. By chanting this mantra of saraswati maa with dedication, a student can pass his exam with good marks.
- e. Chanting Saraswati Mantra helps poets, writers and folk speakers to reach new heights of achievements.
- f. Close your eyes in contemplation and rub your hands together and then open your palms and say the karagre vasatir Lakshmi prayer

<https://youtu.be/YuKtKR3r0oM>

शब्दकोश १०० + २० = १२०] अभ्यास ६

(व्याकरण)

(क) धनम् (धन), फलम् (फल), पत्रम् (पत्ता, चिट्ठी), वनम् (वन),
नगरम् (नगर), अध्ययनम् (पढ़ना), कार्यम् (कार्य) । (७) (ख) तुद्
(दुःख देना), इष् (चाहना), स्पृश् (छूना), लिख् (लिखना), प्रच्छ
(पूछना), विश् (प्रविष्ट होना) । (६) (ग) अभितः (दोनों ओर), उभयतः
(दोनों ओर), परितः, (चारों ओर), सर्वतः (सब ओर), प्रति (ओर), धिक्
धिक्कार), विना (विना) । (७) ।

सूचना—(क) धन—कार्य, गृहवत् । (ख) तुद्—विश्, भवतिवत् ।

धनम्, फलम्, पत्रम्, वनम्, नगरम्, अध्ययनम्, कार्यम् - गृहवत्, (exception for अण - धनम्, फलम्, वनम्, अध्ययनम्)

संस्कृत अभ्यासः

मुखपृष्ठम् सूचना रूपाणि

गृह शब्दरूपाणि

(पुंलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	गृहः	गृहौ	गृहाः
सम्बोधन	गृह	गृहौ	गृहाः
द्वितीया	गृहम्	गृहौ	गृहान्
तृतीया	गृहेण	गृहाभ्याम्	गृहैः
चतुर्थी	गृहाय	गृहाभ्याम्	गृहेभ्यः
पञ्चमी	गृहात् / गृहाद्	गृहाभ्याम्	गृहेभ्यः
षष्ठी	गृहस्य	गृहयोः	गृहाणाम्
सप्तमी	गृहे	गृहयोः	गृहेषु

ग्रह शब्दरूपाणि

(नपुंसकलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	ग्रहम्	ग्रहे	ग्रहाणि
सम्बोधन	ग्रह	ग्रहे	ग्रहाणि
द्वितीया	ग्रहम्	ग्रहे	ग्रहाणि
तृतीया	ग्रहेण	ग्रहाभ्याम्	ग्रहैः
चतुर्थी	ग्रहाय	ग्रहाभ्याम्	ग्रहेभ्यः
पञ्चमी	ग्रहात् / ग्रहाद्	ग्रहाभ्याम्	ग्रहेभ्यः
षष्ठी	ग्रहस्य	ग्रहयोः	ग्रहाणाम्
सप्तमी	ग्रहे	ग्रहयोः	ग्रहेषु

धन शब्दरूपाणि

(पुंलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	धनः	धनौ	धनाः
सम्बोधन	धन	धनौ	धनाः
द्वितीया	धनम्	धनौ	धनान्
तृतीया	धनेन	धनाभ्याम्	धनैः
चतुर्थी	धनाय	धनाभ्याम्	धनेभ्यः
पञ्चमी	धनात् / धनाद्	धनाभ्याम्	धनेभ्यः
षष्ठी	धनस्य	धनयोः	धनानाम्
सप्तमी	धने	धनयोः	धनेषु

फल शब्दरूपाणि

(पुंलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	फलः	फलौ	फलाः
सम्बोधन	फल	फलौ	फलाः
द्वितीया	फलम्	फलौ	फलान्
तृतीया	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
चतुर्थी	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
पञ्चमी	फलात् / फलाद्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
षष्ठी	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
सप्तमी	फले	फलयोः	फलेषु

पत्र शब्दरूपाणि

(नपुंसकलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	पत्रम्	पत्रे	पत्राणि
सम्बोधन	पत्र	पत्रे	पत्राणि
द्वितीया	पत्रम्	पत्रे	पत्राणि
तृतीया	पत्रेण	पत्राभ्याम्	पत्रैः
चतुर्थी	पत्राय	पत्राभ्याम्	पत्रेभ्यः
पञ्चमी	पत्रात् / पत्राद्	पत्राभ्याम्	पत्रेभ्यः
षष्ठी	पत्रस्य	पत्रयोः	पत्राणाम्
सप्तमी	पत्रे	पत्रयोः	पत्रेषु

वन शब्दरूपाणि

(पुंलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	वनः	वनौ	वनाः
सम्बोधन	वन	वनौ	वनाः
द्वितीया	वनम्	वनौ	वनान्
तृतीया	वनेन	वनाभ्याम्	वनैः
चतुर्थी	वनाय	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
पञ्चमी	वनात् / वनाद्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
षष्ठी	वनस्य	वनयोः	वनानाम्
सप्तमी	वने	वनयोः	वनेषु

नगर शब्दरूपाणि

(नपुंसकलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	नगरम्	नगरे	नगराणि
सम्बोधन	नगर	नगरे	नगराणि
द्वितीया	नगरम्	नगरे	नगराणि
तृतीया	नगरेण	नगराभ्याम्	नगरैः
चतुर्थी	नगराय	नगराभ्याम्	नगरेभ्यः
पञ्चमी	नगरात् / नगराद्	नगराभ्याम्	नगरेभ्यः
षष्ठी	नगरस्य	नगरयोः	नगराणाम्
सप्तमी	नगरे	नगरयोः	नगरेषु

अध्ययन शब्दरूपाणि

(नपुंसकलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	अध्ययनम्	अध्ययने	अध्ययनानि
सम्बोधन	अध्ययन	अध्ययने	अध्ययनानि
द्वितीया	अध्ययनम्	अध्ययने	अध्ययनानि
तृतीया	अध्ययनेन	अध्ययनाभ्याम्	अध्ययनैः
चतुर्थी	अध्ययनाय	अध्ययनाभ्याम्	अध्ययनेभ्यः
पञ्चमी	अध्ययनात् / अध्ययनाद्	अध्ययनाभ्याम्	अध्ययनेभ्यः
षष्ठी	अध्ययनस्य	अध्ययनयोः	अध्ययनानाम्
सप्तमी	अध्ययने	अध्ययनयोः	अध्ययनेषु

कार्य शब्दरूपाणि

(पुंलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	कार्यः	कार्यौ	कार्याः
सम्बोधन	कार्य	कार्यौ	कार्याः
द्वितीया	कार्यम्	कार्यौ	कार्यान्
तृतीया	कार्येण	कार्याभ्याम्	कार्यैः
चतुर्थी	कार्याय	कार्याभ्याम्	कार्येभ्यः
पञ्चमी	कार्यात् / कार्याद्	कार्याभ्याम्	कार्येभ्यः
षष्ठी	कार्यस्य	कार्ययोः	कार्याणाम्
सप्तमी	कार्ये	कार्ययोः	कार्येषु

व्याकरण (गृह, लोट्, द्वितीया)

१. गृह शब्द के पूरे रूप स्मरण करो । (देखो शब्द संख्या २६) । संक्षिप्त रूप लगाकर घन आदि के रूप गृह के तुल्य चलावें । नियम १० इन शब्दों में लगेगा—गृह, पुष्प, पत्र, नगर, कार्य । अतः इनमें आनि के स्थान पर आणि, एन की जगह एण और आनाम् की जगह आणाम् लगेगा ।

२. तुद् आदि के रूप भू के तुल्य चलावें । लट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् में इष् का इच्छ् और प्रच्छ् का पृच्छ् हो जाता है । जैसे—तुदति, इच्छति, स्पृशति, लिखति, पृच्छति, विशति ।

संस्कृत अभ्यासः

मुखपृष्ठम् सूचना

स्पृशँ संस्पर्शने - तुदादिः

< स्पृश

तुलना

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	स्पृशतात् / स्पृशताद् / स्पृशतु	स्पृशताम्	स्पृशन्तु
मध्यम पुरुषः	स्पृशतात् / स्पृशताद् / स्पृश	स्पृशतम्	स्पृशत
उत्तम पुरुषः	स्पृशानि	स्पृशाव	स्पृशाम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	स्पृश्यताम्	स्पृश्येताम्	स्पृश्यन्ताम्
मध्यम पुरुषः	स्पृश्यस्व	स्पृश्येथाम्	स्पृश्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	स्पृश्यै	स्पृश्यावहै	स्पृश्यामहै

संस्कृत अभ्यासः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुदति	तुदतः	तुदन्ति
मध्यम पुरुषः	तुदसि	तुदथः	तुदथ
उत्तम पुरुषः	तुदामि	तुदावः	तुदामः

कर्तरि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुदते	तुदेते	तुदन्ते
मध्यम पुरुषः	तुदसे	तुदेथे	तुदध्वे
उत्तम पुरुषः	तुदे	तुदावहे	तुदामहे

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुद्यते	तुद्येते	तुद्यन्ते
मध्यम पुरुषः	तुद्यसे	तुद्येथे	तुद्यध्वे
उत्तम पुरुषः	तुद्ये	तुद्यावहे	तुद्यामहे

लोट लकार परस्मैपदी, आत्मनेपदी

संस्कृत अभ्यासः

मुखपृष्ठम् सूचना रूपाणि

तुद् धातुरूपाणि - कर्तरि प्रयोगः लोट् लकारः परस्मै पदम्

तुदै व्यथने - तुदादिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुदतात् / तुदताद् / तुदतु	तुदताम्	तुदन्तु
मध्यम पुरुषः	तुदतात् / तुदताद् / तुद	तुदतम्	तुदत
उत्तम पुरुषः	तुदानि	तुदाव	तुदाम

संस्कृत अभ्यासः

मुखपृष्ठम् सूचना रूपाणि

तुद् धातुरूपाणि - कर्तरि प्रयोगः लोट् लकारः आत्मने पदम्

तुदै व्यथने - तुदादिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुदताम्	तुदेताम्	तुदन्ताम्
मध्यम पुरुषः	तुदस्व	तुदेथाम्	तुदध्वम्
उत्तम पुरुषः	तुदै	तुदावहै	तुदामहै

संस्कृत अभ्यासः

तुद् धातुरूपाणि - कर्मणि प्रयोगः लोट् लकारः आत्मने पदम्

तुद् व्यथने - तुदादिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुद्यताम्	तुद्येताम्	तुद्यन्ताम्
मध्यम पुरुषः	तुद्यस्व	तुद्येथाम्	तुद्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	तुद्यै	तुद्यावहै	तुद्यामहै

लङ्ग लकार

संस्कृत अभ्यासः

मुखपृष्ठम् सूचना रूपाणि

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	अतुदत् / अतुदद्	अतुदताम्	अतुदन्
मध्यम पुरुषः	अतुदः	अतुदतम्	अतुदत
उत्तम पुरुषः	अतुदम्	अतुदाव	अतुदाम

कर्तरि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	अतुदत	अतुदेताम्	अतुदन्त
मध्यम पुरुषः	अतुदथाः	अतुदेथाम्	अतुदध्वम्
उत्तम पुरुषः	अतुदे	अतुदावहि	अतुदामहि

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	अतुद्यत	अतुद्येताम्	अतुद्यन्त
मध्यम पुरुषः	अतुद्यथाः	अतुद्येथाम्	अतुद्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	अतुद्ये	अतुद्यावहि	अतुद्यामहि

तुद् धातुरूपाणि - विधिलिङ् लकारः

तुद् व्यथने - तुदादिः

< तुद्

तुलना

अभ्यासाः

कर्त्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुदेत् / तुदेद्	तुदेताम्	तुदेयुः
मध्यम पुरुषः	तुदेः	तुदेतम्	तुदेत
उत्तम पुरुषः	तुदेयम्	तुदेव	तुदेम

कर्त्तरि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुदेत्	तुदेयाताम्	तुदेरन्
मध्यम पुरुषः	तुदेथाः	तुदेयाथाम्	तुदेध्वम्
उत्तम पुरुषः	तुदेय	तुदेवहि	तुदेमहि

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	तुद्येत्	तुद्येयाताम्	तुद्येरन्
मध्यम पुरुषः	तुद्येथाः	तुद्येयाथाम्	तुद्येध्वम्
उत्तम पुरुषः	तुद्येय	तुद्येवहि	तुद्येमहि

इषं इच्छायाम् - तुदादिः

< इष

तुलना

अभ्यासाः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	इच्छति	इच्छतः	इच्छन्ति
मध्यम पुरुषः	इच्छसि	इच्छथः	इच्छथ
उत्तम पुरुषः	इच्छामि	इच्छावः	इच्छामः

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	इष्यते	इष्येते	इष्यन्ते
मध्यम पुरुषः	इष्यसे	इष्येथे	इष्यध्वे
उत्तम पुरुषः	इष्ये	इष्यावहे	इष्यामहे

इष् धातुरूपाणि - लोट् लकारः

इष् इच्छायाम् - तुदादिः

< इष्

तुलना

अभ्यासाः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	इच्छतात् / इच्छताद् / इच्छतु	इच्छताम्	इच्छन्तु
मध्यम पुरुषः	इच्छतात् / इच्छताद् / इच्छ	इच्छतम्	इच्छत
उत्तम पुरुषः	इच्छानि	इच्छाव	इच्छाम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	इष्यताम्	इष्येताम्	इष्यन्ताम्
मध्यम पुरुषः	इष्यस्व	इष्येथाम्	इष्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	इष्यै	इष्यावहै	इष्यामहै

इष् धातुरूपाणि - लङ् लकारः

इष् इच्छायाम् - तुदादिः

< इष्

तुलना

अभ्यासाः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	ऐच्छत् / ऐच्छद्	ऐच्छताम्	ऐच्छन्
मध्यम पुरुषः	ऐच्छः	ऐच्छतम्	ऐच्छत
उत्तम पुरुषः	ऐच्छम्	ऐच्छाव	ऐच्छाम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	ऐष्यत	ऐष्येताम्	ऐष्यन्त
मध्यम पुरुषः	ऐष्यथाः	ऐष्येथाम्	ऐष्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	ऐष्ये	ऐष्यावहि	ऐष्यामहि

इष् धातुरूपाणि - विधिलिङ् लकारः

इषँ इच्छायाम् - तुदादिः

< इष्

तुलना

अभ्यासाः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	इच्छेत् / इच्छेद्	इच्छेताम्	इच्छेयुः
मध्यम पुरुषः	इच्छेः	इच्छेतम्	इच्छेत
उत्तम पुरुषः	इच्छेयम्	इच्छेव	इच्छेम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	इष्येत	इष्येयाताम्	इष्येरन्
मध्यम पुरुषः	इष्येथाः	इष्येयाथाम्	इष्येध्वम्
उत्तम पुरुषः	इष्येय	इष्येवहि	इष्येमहि

संस्कृत अभ्यासः

स्पृशँ संस्पर्शनि - तुदादिः

< स्पृश्

तुलना

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	स्पृशतात् / स्पृशताद् / स्पृशतु	स्पृशताम्	स्पृशन्तु
मध्यम पुरुषः	स्पृशतात् / स्पृशताद् / स्पृश	स्पृशतम्	स्पृशत
उत्तम पुरुषः	स्पृशानि	स्पृशाव	स्पृशाम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	स्पृश्यताम्	स्पृश्येताम्	स्पृश्यन्ताम्
मध्यम पुरुषः	स्पृश्यस्व	स्पृश्येथाम्	स्पृश्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	स्पृश्यै	स्पृश्यावहै	स्पृश्यामहै

संस्कृत अभ्यासः

प्रच्छ् धातुरूपाणि - लट् लकारः

प्रच्छं शीप्सायाम् - तुदादिः

< प्रच्छ्

तुलना

अभ्यासः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	पृच्छति	पृच्छतः	पृच्छन्ति
मध्यम पुरुषः	पृच्छसि	पृच्छथः	पृच्छथ
उत्तम पुरुषः	पृच्छामि	पृच्छावः	पृच्छामः

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	पृच्छ्यते	पृच्छ्येते	पृच्छ्यन्ते
मध्यम पुरुषः	पृच्छ्यसे	पृच्छ्येथे	पृच्छ्यध्वे
उत्तम पुरुषः	पृच्छ्ये	पृच्छ्यावहे	पृच्छ्यामहे

संस्कृत अभ्यासः

प्रच्छ् धातुरूपाणि - लट् लकारः

प्रच्छं शीप्सायाम् - तुदादिः

< प्रच्छ्

तुलना

अभ्यासाः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	पृच्छति	पृच्छतः	पृच्छन्ति
मध्यम पुरुषः	पृच्छसि	पृच्छथः	पृच्छथ
उत्तम पुरुषः	पृच्छामि	पृच्छावः	पृच्छामः

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	पृच्छ्यते	पृच्छ्येते	पृच्छ्यन्ते
मध्यम पुरुषः	पृच्छ्यसे	पृच्छ्येथे	पृच्छ्यध्वे
उत्तम पुरुषः	पृच्छ्ये	पृच्छ्यावहे	पृच्छ्यामहे

संस्कृत अभ्यासः

प्रच्छ् धातुरूपाणि - लङ् लकारः

प्रच्छं जीप्सायाम् - तुदादिः

< प्रच्छ्

तुलना

अभ्यासः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	अपृच्छत् / अपृच्छद्	अपृच्छताम्	अपृच्छन्
मध्यम पुरुषः	अपृच्छः	अपृच्छतम्	अपृच्छत
उत्तम पुरुषः	अपृच्छम्	अपृच्छाव	अपृच्छाम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	अपृच्छ्यत	अपृच्छ्येताम्	अपृच्छ्यन्त
मध्यम पुरुषः	अपृच्छ्यथाः	अपृच्छ्येथाम्	अपृच्छ्यध्वम्
उत्तम पुरुषः	अपृच्छ्ये	अपृच्छ्यावहि	अपृच्छ्यामहि

संस्कृत अभ्यासः

प्रच्छ् धातुरूपाणि - विधिलिङ् लकारः

प्रच्छं जीप्सायाम् - तुदादिः

< प्रच्छ्

तुलना

अभ्यासाः

कर्तरि प्रयोगः परस्मै पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	पृच्छेत् / पृच्छेद्	पृच्छेताम्	पृच्छेयुः
मध्यम पुरुषः	पृच्छेः	पृच्छेतम्	पृच्छेत
उत्तम पुरुषः	पृच्छेयम्	पृच्छेव	पृच्छेम

कर्मणि प्रयोगः आत्मने पदम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	पृच्छेत्	पृच्छेयाताम्	पृच्छेरन्
मध्यम पुरुषः	पृच्छेथाः	पृच्छेयाथाम्	पृच्छेध्वम्
उत्तम पुरुषः	पृच्छेय	पृच्छेवहि	पृच्छेमहि

३ . भू—लोट् (आज्ञा अर्थ)

संक्षिप्त रूप

भवतु	भवताम्	भवन्तु	प्र० पु०	अतु	अताम्	अन्तु
भव	भवतम्	भवत	म० पु०	अ	अतम्	अत
भवानि	भवाव	भवाम	उ० पु०	आनि	आव	आम

सूचना—संक्षिप्त रूप लगाकर पठ्, गम आदि तथा तुद् आदि के रूप वनावें।

जैसे, पठतु, गच्छतु, वदतु, तुदतु, इच्छतु, लिखतु, पृच्छतु आदि।

नियमाः

❁नियम ११—(कर्मणि द्वितीया) कर्मकारक में द्वितीया होती है । जैसे—रामः
विद्यालयं गच्छति । स पुस्तकं पठति । स प्रश्नं पृच्छति ।

नियम १२—अभितः, उभयतः, परितः, सर्वतः, प्रति, धिक् और विना के साथ
द्वितीया होती है । जैसे—ग्रामम् अभितः उभयतः वा (गाँव के दोनों ओर) ।
ग्रामं प्रति । दुर्जनं धिक् (दुर्जन को धिक्कार) । रामं विना (राम के विना) ।

उदाहरण वाक्यानि

१. उदाहरण-वाक्य :—१. वह पुस्तक पढ़े—स पुस्तकं पठतु । २. तू खाना खा—त्वं भोजनं खाद । ३. मैं गाँव जाऊँ—अहं ग्रामं गच्छामि । ४. गाँव के दोनों ओर जल है—ग्रामम् अभितः उभयतः वा जलम् अस्ति । ५. विद्यालय के चारों ओर फूल हैं—विद्यालयं परितः सर्वतः वा पुष्पाणि सन्ति । ६. स विद्यालयं प्रति (विद्यालय की ओर) गच्छतु । ७. स पृच्छतु । ८. त्वं लिख । ९. अहं पुष्पं घनं च इच्छामि । १०. सत्यं वद ।

संस्कृत बनाओ

२. संस्कृत बनाओ—(क) १. वह पुस्तक पढ़े । २. वह गाँव जावे । ३. वह फल खावे । ४. वह पत्ते को छूए । ५. वह फूल चाहे । ६. वह पत्र लिखे । (ख) ७. तू ज्ञान और धन चाह । ८. तू यहाँ आ । ९. तू वहाँ जा । १०. तू असत्य न बोल । ११. तू सत्य बोल । १२. तू भोजन पका । १३. तू सज्जन को दुःख न दे । १४. तू घर में प्रविष्ट हो । (ग) १५. मैं प्रश्न पूछूँ । १६. मैं विद्या पढ़ूँ । १७. मैं पत्र लिखूँ । १८. मैं पुस्तक चाहूँ । १९. मैं फूल छूऊँ । (घ) २०. नगर के दोनों ओर जल है । २१. गाँव के चारों ओर वन है । २२. घर की ओर जाओ । २३. दुर्जन को धिक्कार । २४. विद्या के बिना ज्ञान नहीं होता है ।

१। वह पुस्तक पठे।

1. सः पुस्तकं पठतु।
2. तौ पुस्तके पठतः।
3. ते पुस्तकानि पठन्तु।

२। वह गांव जावें।

1. सः नगरं गच्छतु।
2. तौ नगरे गच्छतः।
3. ते नगराणि गच्छन्तु।

३। वह फल खावें।

1. सः फलं खादतु।
2. तौ फले खादतः।
3. ते फलानि खादन्तु।

४। वह पत्ते को छूवें।

1. सः पत्राणि स्पृशतु ।
2. तौ पत्रे स्पृशताम् ।
3. ते पत्राणि स्पर्शन्तु।

५। वह फूल चाहे।

1. सः पुष्पाणि इच्छतु।
2. तौ पुष्पाणि इस्च्छताम्।
3. ते पुष्पाणि इच्छन्तु।

६। वह पत्र लिखें ।

- 1, सः पत्रं लिखतु।
2. तौ पत्रे लिखताम्।
3. ते पत्राणि लिखन्तु।

७। तू ज्ञान और धन चाह।

1. त्वं ज्ञानं धनं च इच्छ ।
2. युवां ज्ञाने धने च इच्छतम्।
3. यूयं ज्ञानानि धनानि च इच्छन्तु।

८। तू यहां आ।

1. त्वं अत्र आगच्छ।
2. युवां अत्र आगच्छतम्।
3. यूयं अत्र आगच्छत।

९। तू वहां जा।

1. त्वं तत्र गच्छ।
2. युवां तत्र गच्छतम्।
3. यूयं तत्र गच्छत।

१०। तू असत्यं न बोल ।

1. त्वं असत्यं न वद।
2. युवां असत्यं न वदतम्।
3. यूयं असत्यं न वदत।

११। तू सत्य बोल।

1. त्वं सत्यं वद।
2. युवां सत्यं वदतम्।
3. यूयं सत्यं वदत।

१२। तू भोजन खा।

1. त्वं भोजनं खाद ।
2. युवां भोजनं खादतम्।
3. यूयं भोजनं खादत ।

१३। तू सुज्जन को न दुःख दे।

1. त्वं सज्जनं न तुद।
2. युवां सज्जनं न तुदतम्।
3. यूयं सज्जनं न तुदत।

१४। तू घर में प्रविष्ट हो।

1. त्वं गृहं प्रविश ।
2. युवां गृहं प्रविशतम्।
3. यूयं गृहं प्रविशत।

(ग) १५.। मैं प्रश्न पढ़ूं।

1. अहं प्रश्नं पृच्छामि।
2. आवां प्रश्नौ पृच्छाम।
3. वयं प्रश्नान् पृच्छाम।

१६। मैं विद्या पढ़ूं।

1. अहं विद्यां पठामि।
2. आवां विध्ये पठाम।
3. वयं विद्याः पठाम।

१७। मैं पत्र लिखूं।

1. अहं पत्रं लिखामि।
2. आवां पत्रे लिखाम।
3. वयं पत्राणि लिखाम।

१८। मैं पुस्तक चाहूँ।

1. अहं पुस्तकं इच्छानि ।
2. आवां पुस्तके इच्छाव।
3. वयं पुस्तकानि इच्छाम।

१९। मैं फूल छूऊँ।

1. अहं पुष्पं स्पृशानि।
2. आवां पुष्पे स्पृशाव ।
3. वयं पुष्पाणि स्पृशाम।

घ) २०। नदी के दोनों ओर जल है।

1. नदीं अभितः/उभयतः जलं अस्ति।
2. नद्यौ अभितः/उभयतः जले स्तः।
3. नद्यः अभितः/उभयतः जलानि सन्ति।

२१। गांव के चारों ओर वन है।

1. ग्रामं परितः वनं अस्ति।
2. ग्रामौ परितः वने स्तः।
3. ग्रामाः परितः वनानि सन्ति।

२२। घर की ओर जाओ।

1. ग्रहं प्रति गच्छ।
2. ग्रहे प्रति गच्छतम्।
3. ग्रहाणि प्रति गच्छत।

२३। दुर्जन को धिक्कार।

1. दुर्जनं धिक्कारः।
2. दुर्जनौ धिक्कारः।
3. दुर्जनानि धिक्कारः।

२४। विधा के विना ज्ञान नहीं होता है।

1. विध्यां विना ज्ञानं न भवति।
2. विद्ये विना ज्ञानं न भवति।
3. विध्याः विना ज्ञानं न भवति।

३. अशुद्ध वाक्य

(१) त्वम् असत्यं न वदतु ।

(२) त्वं गृहे प्रविशन्तु ।

(३) दुर्जनस्य धिक् ।

शुद्ध वाक्य

त्वम् असत्यं न वद ।

त्वं गृहं प्रविश ।

दुर्जनं धिक् ।

नियम

१

११,१

१२

HOME WORK

४. अभ्यास—(क) र (क), (ख), (ग) को बहुवचन में बदलो । (ख) इनके पूरे रूप लिखो—गृह, फल, ज्ञान, पुस्तक, पुष्प, घन, वन । (ग) लोट् के पूरे रूप लिखो—भू, पठ्, लिख्, गम्, स्था, पा, दृश्, वत्, इष्, प्रच्छ् ।

५. वाक्य बनाओ—अमितः, उभयतः, परितः, सर्वतः, प्रति, विक्, विना, पठतु, पठ, वद्, तिष्ठ, इच्छानि, लिखानि, पृच्छानि ।

६. रिक्त स्थान भरो—१.*** अमितः जलम् । २.*** उभयतः वनम् । ३.*** परितः पुष्पाणि सन्ति । ४.*** धिक् । ५. त्वं*** पठ ।

सुभाषितानि

अष्टौ गुणा पुरुषं दीपयन्ति
प्रज्ञा सुशीलत्वदमौ श्रुतं च ।
पराक्रमश्च बहुभाषिता च
दानं यथाशक्ति कृतज्ञता च ॥

आठ गुण पुरुष को सुशोभित करते हैं - बुद्धि, सुन्दर चरित्र, आत्म-नियंत्रण,
शास्त्र-अध्ययन, साहस, मितभाषिता, यथाशक्ति दान और कृतज्ञता ॥

Eight qualities illuminate a man - intellect, good character, self-control, study of scriptures, valor, less - talking, charities as per capability and gratitude

CLOSING PEACE PRAYER

अमरकोशः

ॐ सर्वे भवन्तु सुखिनः ।
सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु ।
मा कश्चित् दुःख भाग्भवेत् ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

(Brihadaraanyaka Upanishad 1.4.14)